

ODKLONSKOST

Opredelitev in Vrste odklonskega vedenja:

⇒ **Družbene norme** (življenje v družbi zahteva omejitve)

KONFORMNO RAVNANJE /NORMALNO RAVNANJE./

- dovoljeno, zaželeno vedenje
- vrednotimo pozitivno, dobro
- družbeno sprejemljivo

ODKLONSKO RAVNANJE

- prepovedano, nezaželeno vedenje
- vrednotimo negativno, slabo
- družbeno nesprejemljivo

⇒ **ODKLONSKOST/DEVIANTNOST:** je vsako ravnanje, ki krši družbene norme in tako odstopa od pričakovanj in zahtev neke družbe/družbene skupine – takšno vedenje povzroča neodobravanje-sankcije

(različna jakost neodobravanja za različna dejanja)

⇒ ravnanje je odklonsko v odnosu na norme določene družbe/družbene skupine, v določenem času

► KRŠENJE NEFORMALNIH DRUŽBENIH NORM:

⇒ (neobičajen zunanji videz, način oblačenja, neprimerno obnašanje, pijančevanje, homoseksualnost, samomorilnost - **imamo sami vpliv**, revščina, brezdomstvo, brezposelnost - **ni odvisno od nas**)

okolica je **strpna**-drugačnost dojama kot ekscentričnost

okolica **izobči**-drugačnost ostro obsoja (**drugačnost je preveč nekonformna**)

⇒ **STIGMATIZACIJA:**

odziv družbenega okolja na drugačnost/različnost, odziv na okoliščine na katere ljudje nimajo vpliva (**brezdomstvo, revščina, nezaposlenost**)

- Ameriški sociolog **Goffman**: vse človeške razlike je potencialno mogoče stigmatizirati
- v določenih družbenih, ekonomskih, političnih razmerah so nekatere značilnosti nezaželene (spol, rasa, zunanji videz, spolna usmerjenost, izobrazba, starost, bogastvo, družinski izvor, veroizpoved, etična pripadnost) – zato so ljudje s takimi značilnostmi stigmatizirani – so dojeti kot manjvredni, imajo otežen dostop do družbenih dobrin (izobrazba, delavno mesto, politično odločanje)
- nekateri so stigmatizirani, ker so enkrat kršili norme (bivši zaporniki), drugi pa ker imajo v vidika dominantne dr. skupine majhno ekonom. & polit. vrednost (saj posamezniki z večjo dr. močjo določajo ali je drugačnost sprejemljiva)
- **POSLIDICA** stigmatizacije je **socialna distanca/družbena razdalja** – nekakšna oblika neformalnih, negativnih sankcij

► KRIMINALITETA:

Kriminalna ravnanja: so dejanja, ki so opredeljena kot kazniva in za katere obstaja vnaprej predpisana sankcija

Sankcije so del kazenskega prava

Kazensko pravo: niz pisanih, formalnih pravil/norm, ki prepovedujejo določena ravnanja in predpisujejo sankcije

Kazenskopravne norme: urejajo človeške dejavnosti v družbi:
(družinske, spolne, ekonomske, politične dejavnosti...)

Kriminaliteta: dejanja: umor, kraja, vlom, posilstvo, nasilje, zloraba, spolno nasilje, prostitucija, nasilje v prometu, izdelovanje, prodajanje drug...

Kriminalci: storilci-so posamezniki, ali organizirane skupine

Kazniva dejanja: po veljavnem zakonu so vsa ta dejanja določena kot kazniva (katera dejanja so opredeljena kazniva včasih sproža kontroverz in nesoglasje)

► **IZJEMNA DEJANJA:**

- ⇒ na splošno so izjemna dejanja pričakovana-celo pozitivno sankcionirana, TODA v določenih družbenih skupinah se zdi izjemnost pretirana
- ⇒ izjemno: posameznik še bolj dosledno spoštuje družbene norme, kot je potrebno
- ⇒ (dijak, ki vestno izpolnjuje šolske obveznosti-označen kot nenormalen, piflar...) -toda je ta dijak, ki edini ni odklonski, gledano s širšega stališča (piflar ne gre kolektivca špricat-za razder odklonski, šolska pravila edini ni odklonski)
- ⇒ kot odklonskadejanja, so tudi tusta dejanja ljudi, ki "prehitevajo čas": (ljudje, ki si prizadevajo za družbene spremembe, ki javno razglašajo svoje pogledena svet, družbo... -Leonardo da Vinci)

Družbenokulturna pogojenost Dojemanja in Opredeljevanja odkonskosti:

- ⇒ sodobne družbe niso homogene celote-značilen je **PLURALIZEM VREDNOT**: meja med konformnim in odklonskim ni jasna (saj je v določenih okoliščinah in družbeni skupini neko ravnanje zaželeno, v drugih okoliščinah pa nezaželeno-odklonsko)-(npr:terorist-za teroristični napad bo obsojen-odklonsko, toda v teroristični mreži bo konformno-celo pohvaljeno)
- ⇒ nekatera dejanja bi bilo treba inkriminalizirati, druga pa legalizirati (dovoljena uporaba drug, prostitucija)-nesoglasja(umetna prekinitvev nosečnosti/abortus-splav, evtanazija, smrtna kazen, strogost sankcij...)
- ⇒ dejanja so v različnih družbenih skupinah, času lahko odklonska ali pa konformna □ **DEJAVNIKI** od katerih so dejanja odvisna:
  - **KJE?**: v enem dr.prostoru je dejanje odklonsko, drugod je konformno (marihuana je NA Nizozemskem legalna za uporaba, pri nas je prepovedana, pitje alkohola pri nas normalno, drugod prepovedano-vera)

- **KDAJ?:** (homoseksualnost: v antični Grčiji-najvišja oblika ljubezninato prepovedana-sedaj odobravana, toda še vedno nestrpnost-Nemčija:formalna zakonska zveza)
- **KDO?:** (mladostnik uglednih staršev-se karnivo dejanje tolerira, manj ugledni otrok-dejanje se ne tolerira)
- **KONKRETNE OKOLIŠČINA:** (pitje alkohola za rojstni dan-konformno, pitje na delavnem mestu-kaznivo)

⇒ NASILJE: v različnih krajih in časih ni obravnavano enako (lahko del vzgoje, lahko je kaznivo dejanje)-nasilje v zvezi z družbeno močjo

Sociološke teorije odklonskosti:

⇒ družbena struktura in položaj posameznika -pomemben za razumevanje odklonskosti, ki ga proučujeta 2 teoretični smeri:

• Funkcionalizem:

- proučevanje družbenih dejavnikov, ki motivirajo posameznike za kršitev družbenih norm
- stopnja kriminala&odklonskosti znotraj dr.skupin
- funkcionalna plat odklonskosti

• Konfliktna teorija & Marksizem, Simbolični interakcionizem:

- nosilci/mehanizmi družbenega nadzora
- Simbol.interak: zakaj,kako so označeni posamezniki kot odklonski, kako to vpliva na njihovo ravnanje
- Konf.teo&radikalna kriminologija: zakaj je določeno ravnanje odklonsko, kdo ga označi kot odklonskega, v čigavem interesu so zakoni

UNIVERZALNOST in FUNKCIONALNOST ZLOČINA:

Durkheim:

- družba je pojav posebne vrste, ki je pred in nad posamezniki
- družbena solidarnost je nuja-temelji na kolektivni zavesti(prepričanja, ideje, vrednote, norme, čustva), ki so skupne vsem pripadnikom družbe
- kolektivno zavest posamezniki ponotranijo skozi procese socializacije in tako postane del individualne zavesti
- kolektivna zavest deluje na posameznike različno, saj se že rodijo različni, živijo v različnih družbenih prostorih, nanje delujejo različni vplivi, ...torej različno spoštujejo norme

- odklonskost je univerzalno in družbeno dejstvo v vseh družbah (v vseh prostih in vseh časovnih obdobjih)
- zločin je normalen vidki družbenega življenja:
  - določena količina odklonskosti je pozitivna in funkcionalna
  - kazni za odklonskost poskrbijo, da je odklonskosti le toliko kot je za družbo koristna
  - odklonskost in kazen utrjujeta kolektivno zavest s tem pa družbeno solidarnost (meja med zaželenim in nedovoljenim je jasna)
  - kaznovanje utrjuje konformnost večine: večina zavrača kršilce odklonskosti in se tako sama izogne odklonskosti

FUNKCIJA ODKLONSKOSTI in KAZNI: **judi odvrne od odklonskosti**

- odklonskost pa je funkcionalna tudi, ker **povzročča družbene spremembe**: vsaka sprememba se začne z odklonskostjo, ko pride do spremembne postane odklonskost normalna napredek v družbi (zato premočna kolektivna zavest ni dobra-saj bi preprečavala napredek)
- **koncept anomija**:
  - stanje, ko družbene norme niso več upoštevanje, za posameznike niso obvezujoče
  - nastopi, ko kolektivna zavest preveč oslabi
  - Durkheim povezuje anomijo z hitrimi družbenimi spremembami-industrializacija(družbena delitev dela): hitre dr.spremembe povzročajo slabljenje prejšnjih norm
  - pojavi se individualizem, sebičnost, egoizem
  - ogrožena je družbena integracija in solidarnost
  - takšno ogrožanje se kaže v večji stopnji kriminalnosti

STRUKTURNA NAPETOST in ANOMIJA KOT VZROK ODKLONSKOSTI:

Robert Merton:

- za obstoj družbe je nujno potrebno soglasje glede temeljnih vrednot (Durkheim: moč kolektivne zavesti)
- elementi družbene in kulturne strukture:
  - družbeno/kulturno opredeljeni cilji/vrednote, ki so skupni vsem
  - normativni okvir/sistem družbenih norm, ki opredeljuje, uravnava, nadzira sprejemljive, dopustne načine doseganja ciljev

STRUKTURNA NAPETOST: razkorak med elementoma družbeno zaželenih ciljev in možnostmi za njihovo doseganje

- **Anomija:** se pojavi zaradi prevelikega poudarjanja vrednot/družbeno zaželenih ciljev, pri čemer nimajo vsi enake možnosti za njihovo doseganje
- anomija izhaja iz frustracij in zmede, ko ljudje ugotovijo, da titega kar so se naučili kot cilj ne moreje doseči na legalen način v skladu z normami
- Merton dokazuje, da je v modernih družbah temeljna vrednota **USPEH:**
  - merilo uspešnosti je količina materialnih dobrin (denar & družbeni prestiž)
  - družbeno sprejemljive poti do uspeha so: samodisciplina, trdo, prizadevno delo, izobraževanje, ambicioznost, dobra služba in prepričanje da po teh poteh lahko vsak uspešna vsaj vsi pripadniki nimajo enakega družbenega položaja-zato nimajo enake možnosti da bi uspeli
- Merton dokazuje, da je normalen odziv nekaterih posameznikov na stanje strukturne napetosti **prilagoditev/adaptacija strukturne napetosti**

► **MODELI PRILAGODITVE STRUKTURNE NAPETOSTI:** načini, kako posamezniki usmerjajo svoje ravnanje v skladu s položajem:

	cilj	sredstvo/ možnost	uspešnost	sloj
1. Konformizem:	sprejmejo	sprejemajo sredstvo	vrednote uresničijo na legalen način	višji sloj
2. Inovatorstvo:	sprejmejo	nimajo možnosti	nelegalen način (kraja, goljufija, prostitucija, mamila)	nižji sloj
3. Ritualizem:	opustijo	nimajo možnosti ker pravila dosledno posledica stroge, uspešne socializacije	ne napredujejo	nižji srednji sloj
4. Ubežništvo:	opustijo	opustijo sredstva	legalen način ni možen, nelegalnega ne zmorejo (se zadrogirajo, zapijejo)	brezdomci
5. Uporništvo:	opustijo	nimajo možnosti	poskušajo na nelegalen način opozarjati na probleme	

ODKLONSKA SUBKULTURA:

- Mertonova je vprašljiva predpostavka vrednotnega konsenza-saj lahko ljudje glede na (etično pripadnost, družbeni razred, starost, spol...) izoblikujejo različne sisteme vrednost

poleg DOMINANTNE KULTURE se tako v družbi oblikujejo tudi nizi SUBKULTUR z alternativnimi vrednotami - **odklonskost je tako rezultat nasprotja, konflikta med dominantno kulturo/vrednotami in subkulturnimi vrednotami**

- Teorije odklonske subkulture: pojasnjujejo razkorak med dominantno kulturo in subkulturami (pojasnjujejo pojave odklonskosti med mladimi moškimi, pripadniki delavskega razreda, pojav mladoletniških združb)

Albert K. Cohen:

- študija "Prestopniški fantje"- razloži prestopništvo, kot reakcijo proti vrednoti uspeha (vrednote: uspeh, individualizem, ssamooblikovanje, dosežki, načrtovanje prihodnosti...)-te vrednote izhajajo iz življ.pogojev&stila premožnega srednjega razreda-vsiljujejo pa se kot spolšne,dominantne vrednote,nedosegljive vsem
- 2 družbena tipa mladostnikov:
  - "fant s kolidža": zadovoljen konformist, vedno v mejah družbeno zaželjenega, odgovoren
  - "fant z uličnega vogala": iz delavskega razreda, šola, starši, mediji-ga silijo v doseganje višjega dr.statusa-mu posredujejo vrednote srednjega razreda, ki pa se zaradi omejenih strukturnih možnosti mladostniku težko dosegljive (šolski sistem prilagojen srednjemu razredu-v šoli neuspešniiker je šola mehanizem statusnega razvrščanja in družbene promocije, kar pa pri njih ni obetajoče) STATUSNA FRUSTRACIJA+izguba samozaupanja naraščujoč odpor do življenjskega stila in vrednot srednjega razreda-oblikovanje nasprotnega/opozicijskega sklopa vrednot-kjer lahko dosežejo potrditev lastne vrednosti in statusa, toda visoko pa vrednotijo nasprotno vrednote srednjega razreda (KRADEJO:toda ne zato, ker bi to potrebovali-ne dosežejo pomembnejše materialne kotisti/ampak s krajo namerno kršijo prepoved srednjega sloja-želijo opozoriti na družbene probleme)

njihovo vedenje sprevrča sistem vrednot srednjega razreda/dominantne vrednote, in je zato z vidika dominantnih vrednot odklonsko

Cohen dokazuje: odklonska subkultura so oblikuje kot posledica zavračanja dominantnih vrednot in norm ter družbenih možnosti za njihovo doseganje

Walter B. Miller:

- različne vrednote in norme družbenih slojev pogojujejo njihove ossredje vrednote (vrednote delavskega razreda: premagovanje težav,

žilavost, iznajdljivost, iskanje pustolovščin, vdanost v usodo/fatalizem)-te vrednote (NE nastanejo kot nasprotje z vrednotami srednjega razreda) nastanejo zaradi opravljanja težkih, rutinskih, fizičnih del, brezposelnosti iz izražanjem teh vrednot posameznik krši norme dominantne kulture-je odklonski, s stališča razreda, ki mu pripada pa je konformen

Miller dokazuje: konflikten odnos med vrednotami dominantne kulture in vrednotami pripadnikov nižjih slojev

Miller: kakor statistični podatki o kriminalu- največ ga je med mladimi moškimi nižjega sloja

OZNAČEVANJE/ETIKETIRANJE in ODKLONSKOST: (simbolični interakcionizem)

- odklonskost je tisto, kar družbeni nosilci označijo za odklonsko
- proces označevanja:okoliščine,v katerem je nekdo označen za odklonski, ter posledice etikete/označitve za nadaljnje ravnanje posameznika
- primarna odklonskost in sekundarna odklonskost

vsak človek kdaj krši norme in je pri tem odkrit in označen

človek je zaradi preteklega dejanja označen kot odklonski - odklonskost temelji na predhodni oznaki-okolica takšne označi za odklonske-ti so zavračani, se tudi sami začnejo vesti odklonsko, saj jih okolica sili v to - začnejo se povezovati v skupni odklonske subkulture in znotraj skupine dokončno izoblikujejo odklonsko identiteto

- družba je tista, ki proizvaja odklonskost, ker z označevanjem sili posameznike k odklonskemu ravnanju - temu so najbolj podvrženi pripadniki nižjih družbenih slojev, etničnih, rasnih manjšin (ki imajo navadno majhno družbeno moč)(v revnejših predelih je policijski nadzor večji-pričakuje se več kriminala-posamezniki imajo večjo možnost, da so odkriti pri kriminalu in zaidejo v težave; centri za socialno pomoč-več pozornosti mladoletnikom nižjih slojev-češ da so nagnjeni k kriminalu)

-